

บทสรุปและเสนอแนะ

หลักกฎหมายที่ว่า คำพิพากษาของศาลจะต้องศักดิ์สิทธิ์และผูกพันคู่ความ เป็นหลักกฎหมายที่มีความสำคัญ และมีวิวัฒนาการมาพร้อมกับหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความมาตั้งแต่สมัยโบราณทั้งในสากลประเทศและประเทศไทย ตั้งแต่ยังไม่มีลายลักษณ์อักษร จนกระทั่งมีการบัญญัติกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา หรือคำพิพากษาจะต้องผูกพันคู่ความ ได้รับการยอมรับตลอดมา และมีบทบังคับทั้งในทางอาญาและในทางแพ่ง และแทบจะพร้อมกัน ช้อยกเว้นมิให้คำพิพากษาผูกพันก็เกิดขึ้นด้วย โดยให้มีการอุทธรณ์ฎีกา และขอพิจารณาใหม่ได้ในกรณีต่าง ๆ กัน ในต่างประเทศ มักจะมีวิธีพิจารณาความแบบพิเศษที่อนุญาตให้มีการขอยกเลิกเพิกถอนคำพิพากษาและขอพิจารณาใหม่ได้หลายกรณี ส่วนประเทศไทยเดิมก็เป็นเช่นต่างประเทศ หากต่อมาภายหลังได้จำกัดไว้เพียงกรณีพิจารณาคดีโดยขาดนัด การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีระบือย หรือกรณีที่ศาลสูงให้มีการย้อนสำนวนเท่านั้น แต่ในกรณีที่ปรากฏยานหลักฐานเพิ่มเติมใหม่ กรณีปรากฏภายหลังว่ายานหลักฐานที่ศาลเชื่อเป็นเท็จ กฎหมายไทยไม่เปิดโอกาสให้มีการเพิกถอนคำพิพากษาและพิจารณาใหม่ได้ นอกจากนี้ด้วยทฤษฎีที่ยังไม่ชัดเจน และก่อให้เกิดช่องว่างที่ผู้ไม่สุจริตฉวยโอกาสจากหลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาได้

หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาหรือหลักความผูกพันตามคำพิพากษา (Res Judicata) เป็นหลักกฎหมายที่บังคับคู่ความในคดีหลังให้ต้องผูกพันในข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายซึ่งศาลได้วินิจฉัยเสร็จเด็ดขาดแล้วในคดีแรก ในมูลคดีเดียวกัน จะรื้อรื้อฟ้องซ้ำกันอีกไม่ได้ มีลักษณะคล้ายกับหลัก Estoppel by Record และมีผลเป็นการผูกพันปิดปากคู่ความเช่นเดียวกัน ในบางตำราจึงได้ระบุว่าหลัก Res Judicata ก็เป็นกฎหมายที่นำมาจากหลัก Estoppel by Record นั้นเอง ส่วนหลัก Collateral Estoppel บางตำราได้จัดไว้ในส่วนหนึ่งของ Res Judicata แต่บางตำราถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของ Estoppel by Record อย่างไรก็ตามก็มีความเห็นตรงกันอยู่ว่าหากเป็นมูลคดีเดียวกันเป็นเรื่องของหลัก Res Judicata แต่ถ้าเป็นมูลคดีต่างกัน แต่มีประเด็นข้อพิพาทเดียวกัน ก็เป็นเรื่องของหลัก Collateral Estoppel เท่านั้นที่จะนำมาใช้ได้

เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยแล้วหลัก Res Judicata หรือ Estoppel ก็เกือบจะเป็นอย่างเดียวกับหลักการห้ามฟ้องซ้ำและหลักคำพิพากษาผูกพันคู่ความ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 148 และมาตรา 145 ตามลำดับ จะแตกต่างกันในเรื่องเงื่อนไขรายละเอียดและข้อยกเว้นบางประการเท่านั้น เพราะหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยไม่ยอมรับหลักการให้เพิกถอนคำพิพากษาได้ ดังนั้น ตามกฎหมายไทยเมื่อมีคำพิพากษาแล้วจึงผูกพันคู่ความได้ ในขณะที่ต่างประเทศกำหนดให้ต้องเป็นคำพิพากษาของศาลที่มีแต่อำนาจเป็นเงื่อนไข และมีข้อยกเว้นในกรณีที่คำพิพากษาถูกเพิกถอนและพิจารณาใหม่

Class Action เป็นหลักกฎหมายของประเทศอังกฤษ เกิดขึ้นโดย Court of Chancery เดิมใช้กับหลัก Equity โดยเฉพาะ เพื่อใช้กับกรณีที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายคนที่มีสิทธิเรียกร้องคนละเล็กน้อยเป็นหลักกฎหมายที่ขยายหลัก Res Judicata และหลัก Estoppel ตรงที่คำพิพากษาในคดีซึ่งผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งฟ้องหรือถูกฟ้อง และศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบ Class Action แล้ว จะผูกพันผู้มีส่วนได้เสียอื่นในกลุ่มเดียวกันด้วย สหรัฐอเมริกาได้รับรองหลักกฎหมายนี้ไว้ใน Federal Rule of Civil Procedure มาตรา 23 ในขณะที่ประเทศอังกฤษเองกลับไปใช้หลัก Representative Action ซึ่งผู้ที่จะถูกผูกพันตามคำพิพากษาจะต้องร่วมกันเป็นคู่ความแต่ต้นแล้ว ซึ่งประเทศญี่ปุ่นถือตามหลัก Representative Action ของประเทศอังกฤษ โดยเหตุผลว่าโดยแท้จริงแล้วหลัก Class Action ก็มีได้อำนวยความสะดวกในการพิจารณาคดีแต่อย่างใด ประเทศไทยมิได้ใช้ระบบ Class Action แต่ก็มีได้ยึดถือหลัก Representative Action ที่กำหนดให้ผู้ที่จะดำเนินคดีแทนต้องเป็นคู่ความผู้มีส่วนได้เสียเท่านั้น แต่กฎหมายไทยได้มีวิธีการอำนวยความสะดวก ประหยัดและรวดเร็ว โดยวิธีการต่าง ๆ กัน เช่น การร่วมกันเป็นโจทก์จำเลยมาแต่ต้น การร้องสอด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 59 และ 57 ตามลำดับ การให้เจ้าหน้าที่ขอรับชำระหนี้ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดี คงต้องยอมรับว่า ระบบ Class Action เป็นระบบที่ใช้กับกลุ่มบุคคลได้กว้างขวางกว่า และใช้กับข้อเรียกร้องได้กว้างกว่ากฎหมายไทย ซึ่งจำกัดเฉพาะกลุ่มเจ้าหน้าที่หรือผู้เสียหายบางประเภท และมักจะเรียกร้องแทนได้เฉพาะทรัพย์สินที่เสียหายราคาแทน และค่าเสียหายเท่านั้นไม่อาจใช้กับดอกเบี้ย หรือคำสั่งให้กระทำหรืองดเว้นกระทำได้อย่างระบบ Class Action

การยกเลิกเพิกถอนคำพิพากษาและพิจารณาใหม่ เป็นการยกเว้นหลัก Res Judicata และ Estoppel เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีความสำคัญมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณี คำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ประเทศเยอรมัน ประเทศฝรั่งเศส ประเทศสวีเดน ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลี แต่ในบางประเทศยอมให้มีการอุทธรณ์ขอให้พิจารณาใหม่ได้ เช่นประเทศอังกฤษ เหตุแห่งการเพิกถอนคำพิพากษาและพิจารณาใหม่ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการฉ้อฉลโดยคู่ความ การค้นพบพยานหลักฐานเพิ่มเติมใหม่ คำพิพากษาเป็นโมฆะเพราะไม่มีเขตอำนาจหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาผิดระเบียบ ความผิดพลาดพลังเปลวของศาล หรือการพิสูจน์ในคดีอาญาได้ว่าพยานหลักฐานที่ศาลรับฟังเป็นเอกสารปลอม คำเบิกความและเอกสารเท็จ และส่วนใหญ่จะกำหนดระยะเวลาจำกัดไว้ วันแต่เป็นเหตุสำคัญ เช่น คำพิพากษาเป็นโมฆะ เป็นต้น

Vexation ไม่ได้มีพื้นฐานเกี่ยวข้องกับหลัก Res Judicata แต่เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความที่ให้อำนาจศาลในการป้องกันมิให้มีการฟ้องร้องหรือดำเนินคดีแบบก่อกวนศาลหรือบุคคลอื่น อันเป็นการดำเนินกระบวนการโดยไม่สุจริต ทำให้มีผลข้างเคียงมิให้มีการรื้อร้องฟ้องเข้าไปในตัว ตามหลัก Common Law เมื่อศาลไต่สวนแล้วเห็นว่าบุคคลใดมีพฤติการณ์ดังกล่าว ก็จะมีคำสั่งแสดงว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ดำเนินคดีแบบก่อกวน มีผลให้บุคคลนั้นจะฟ้องร้องหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีใดได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลเท่านั้น และหากคู่ความอ้างว่าคู่ความอีกฝ่ายดำเนินคดีแบบก่อกวน ศาลจะมีคำสั่งให้คู่ความฝ่ายนั้นวางหลักประกันและนักการพิจารณาได้ นอกจากนี้ คู่ความฝ่ายที่ก่อกวนจะต้องรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมที่ทำให้อีกฝ่ายต้องเสียเพิ่มขึ้นด้วย ประเทศไทยไม่มีการนำหลัก Vexation มาใช้ แต่จะป้องกันการดำเนินคดีแบบก่อกวนโดยกำหนดเป็นความความผิดอาญา ฐานฟ้องเท็จหรือเป็นละเมิดตามกฎหมายแพ่ง หรือละเมิดอำนาจศาลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเท่านั้น

Sovereignty เป็นเรื่องอำนาจอธิปไตยของรัฐ ศาลประเทศหนึ่งจึงมีอำนาจที่จะไม่ยอมรับบังคับตามคำพิพากษาศาลต่างประเทศได้ ซึ่งเป็นการจำกัดหลัก Res Judicata โดยตรง ต่อมาเริ่มเห็นกันว่า หากจะยึดหลัก Sovereignty อย่างเคร่งครัดทำให้เกิดความไม่สะดวก ไม่เป็นธรรมและความลึกลับของกฎหมาย จึงได้เกิดทฤษฎีกฎหมายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาต่างประเทศได้ เช่น หลักอัยยาศัยไมตรีระหว่างประเทศ หลักถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่างตอบแทนกัน หลักว่าด้วยพันธกรณี หลักความกลมกลืนกันระหว่างกฎหมาย

และคำพิพากษา และหลักว่าด้วยสิทธิที่ได้รับก่อนแล้ว และได้มีการทำอนุสัญญาต่าง ๆ เพื่อการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษา เพื่อกลับไปสนับสนุนหลัก Res Judicata ให้ขยายออกไปอีก

ผลผูกพันตามคำพิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 ของไทย เป็นการผูกพันในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ศาลในคดีแรกได้ตัดสินไว้แล้ว คู่ความเดียวกันจะโต้เถียงในคดีหลังอีกว่าเป็นอย่างไรไม่ได้ จะฟ้องขอเพิกถอนคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นไม่ได้เช่นกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1017/2520) แม้จะอ้างว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนำสืบพยานหลักฐานปลอมก็ตาม โดยถือว่าคำพิพากษาคดีอาญาไม่ลบล้างคำพิพากษาคดีแพ่ง (คำพิพากษาฎีกาที่ 1634/2532) ส่วนคำพิพากษาเกี่ยวกับฐานะหรือความสามารถของบุคคล ใช้อ้างอิงหรือใช้ยืนยันบุคคลภายนอกได้ด้วย ส่วนคำพิพากษาที่วินิจฉัยถึงกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินที่เป็นคนแก่คู่ความ แม้อาจใช้ยืนยันบุคคลภายนอกได้ แต่บุคคลภายนอกยังคงมีสิทธิพิสูจน์ว่า ตนมีสิทธิดีกว่าได้ คำพิพากษาหรือคำสั่งย่อมมีผลตั้งแต่วันที่อ่านคำพิพากษา จนถึงวันที่คำพิพากษาได้ถูกเปลี่ยนแปลงกลับหรืองดเว้นแต่คำพิพากษาที่เกี่ยวข้องด้วยฐานะหรือความสามารถของบุคคลที่จะยกขึ้นอ้างอิงหรือใช้ยืนยันบุคคลภายนอกได้ต่อเมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว

การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 กำหนดให้คำพิพากษาผูกพันคู่ความ และผูกพันบุคคลภายนอกด้วยในกรณีเป็นคำพิพากษา หรือคำสั่งเกี่ยวกับฐานะหรือความสามารถของบุคคลหรือคำสั่งเรื่องล้มละลาย โดยไม่มีกฎหมายให้เพิกถอนคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ และบุคคลภายนอกจะปฏิเสธความผูกพันโดยอ้างว่าตนสุจริตก็มิอาจกระทำได้ จึงมีสภาพบังคับที่เคร่งครัด ทำให้ผู้ไม่สุจริตมีหนทางให้ความฝ่ายอื่นและบุคคลภายนอก ผู้สุจริตต้องเสียหาย หรือเสียสิทธิบางประการจากคำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจึงใคร่ขอเสนอให้มีการปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังต่อไปนี้

1. เพิ่มเติมเหตุที่จะขอพิจารณาใหม่ ได้แก่

1.1 คำพิพากษาหรือคำสั่งขัดต่อกฎหมาย กล่าวคือ ปรากฏจากคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นเองว่าขัดต่อกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายสารบัญญัติ เช่น นิพากษาให้แบ่งกรรมสิทธิ์รวมแตกต่างไปจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1364 หรือกฎหมายสบัญญัติ เช่น นิพากษาเกินคำขอ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142

1.2 มีการดำเนินการพิจารณาผิดระเบียบซึ่งกระทบต่อผลของคำพิพากษาหรือคำสั่ง เช่น การที่ศาลไม่อนุญาตให้จำเลยแก้ไขเพิ่มเติมคำให้การทั้งที่จำเลยยื่นโดยชอบ

1.3 มีการละเลยมิได้วินิจฉัยข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่สำคัญและมีผลกระทบต่อคำพิพากษาหรือคำสั่ง เช่น มิได้วินิจฉัยว่าสัญญาตามฟ้องเป็นเอกสารปลอมหรือไม่ อายุความขาดแล้วหรือไม่ โจทก์มีอำนาจฟ้องหรือมีสิทธิเรียกดอกเบี้ยในอัตราตามฟ้องหรือไม่ เป็นต้น

1.4 คำพิพากษาหรือคำสั่งที่ได้รับผลกระทบจากการที่ศาลเชื่อยานหลักฐานเท็จ เช่น คำเบิกความเท็จ ผลการตรวจพิสูจน์ของพยานผู้เชี่ยวชาญอันเป็นเท็จ หรือพยานหลักฐานปลอม เช่น เอกสารปลอม วัตถุพยานปลอม

1.5 เมื่อปรากฏข้อเท็จจริง พฤติการณ์หรือพยานหลักฐานซึ่งแสดงได้ว่าจะทำให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเป็นอย่างอื่น โดยผู้ขอจะต้องแสดงเหตุอันควรแห่งการที่มีได้กล่าวอ้างข้อเท็จจริง พฤติการณ์หรือพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาลภายในระยะเวลาที่กฎหมายหรือศาลกำหนดก่อนมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง เช่น การที่คู่ความไม่อาจนำพยานหลักฐานบางอย่างเข้าสืบเพราะคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเก็บซ่อนไว้ หรือมีวิทยาการสมัยใหม่ที่อาจพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้

1.6 คำพิพากษาหรือคำสั่งเกิดจากการฉ้อฉลของคู่ความอื่น เช่น การที่ศาลเชื่อในคำแถลงอันเป็นเท็จหรือหลอกลวง การที่ผู้พิพากษารับสินบน

1.7 เมื่อมีเหตุอื่น ๆ ที่ศาลเห็นสมควรดำเนินการพิจารณาใหม่ เช่น การที่ผู้พิพากษามีเหตุโกรธเคืองกับคู่ความหรือญาติสนิทของคู่ความก่อนมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง

2. ในส่วนของคำพิพากษาที่เกี่ยวข้องด้วยฐานะหรือความสามารถของบุคคล หรือคำพิพากษาสั่งให้เลิกนิติบุคคล หรือคำสั่งเรื่องล้มละลาย ควรมิข้อยกเว้นที่ยอมให้บุคคลภายนอกกล่าวอ้างมิให้ผูกพันตนได้ โดยอ้างว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าวมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งที่ขอพิจารณาใหม่ได้ หรือตนมีอาจทราบถึงการฟ้องหรือการร้องขอแห่งคดีที่ได้พิพากษาหรือมีคำสั่งนั้น และเข้ามาเป็นคู่ความในคดีเพื่อใช้สิทธิคัดค้าน หรือเข้ามาใช้สิทธิใด ๆ โดยสุจริตและปราศจากความประมาทเลินเล่อ เช่น กรณีที่โจทก์ ผู้ร้องขอหรือจำเลยใช้ชื่ออื่นในการดำเนินคดี

3. ในคดีที่คำพิพากษาหรือคำสั่งอาจมีผลผูกพันบุคคลภายนอกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 (1) (2) ควรจะมีการบังคับให้มีการส่งสำเนาคำฟ้องหรือคำร้องขอให้แก่บุคคลภายนอกที่มีส่วนได้เสียที่ปรากฏในหลักฐานเบื้องต้น เช่น กรรมการผู้ถือหุ้นในกรณีร้องขอเลิกนิติบุคคลหรือร้องขอเนิกถอนมติที่ประชุมใหญ่บริษัท ผู้มีชื่อในโฉนดหรือ

ทฤษฎีในกรณีร้องขอครอบครองทรัพย์สิน ทฤษฎีเจ้ามรดกในกรณีร้องขอเป็นผู้จัดการมรดก เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีอาจปฏิเสธได้ว่า หากมีการปรับปรุงดังกล่าวแล้วจะก่อให้เกิดปัญหาบางประการ ได้แก่

1. จำนวนคดีเพิ่มสูงขึ้น เพราะการยอมให้พิจารณาใหม่ได้มากเพียงใด ย่อมก่อให้เกิดความพยายามของคู่ความที่จะต่อสู้คดีต่อไปจนถึงที่สุดเพียงนั้น ทำให้เกิดการฟ้องร้องคดีแย้งและคดีอาญา เพื่อเป็นมูลเหตุในการขอพิจารณาใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องละเมิด หรือเบิกความเท็จ นำสืบพยานหลักฐานอันเป็นเท็จ ปลอมเอกสาร อันกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ความสามัคคีของประชาชน

2. ความล่าช้าของคดีซึ่งรวมไปถึงความไม่แน่นอนของสถานะทางกฎหมายและสิทธิของคู่ความ และอาจกระทบไปถึงการทำนิติกรรมระหว่างคู่ความกับบุคคลภายนอก ทำให้บุคคลภายนอกหลีกเลี่ยงที่จะทำนิติกรรมด้วย และก่อให้เกิดความเสียหายแก่คู่ความในที่สุด

3. ทำให้สิ้นเปลืองเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

แต่มีอาจกล่าวได้ว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากการยอมให้มีการพิจารณาใหม่ การขอยกเว้นความผูกพันตามคำพิพากษาโดยบุคคลภายนอกเสียทีเดียว เนื่องจากแม้ไม่ยอมให้มีการพิจารณาใหม่ ความพยายามของคู่ความที่จะต่อสู้คดีโดยการฟ้องเป็นคดีแย้งและคดีอาญาก็ยังคงมีอยู่นั่นเอง ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องด้วยความหวังเปลี่ยนแปลงผลคดี หรือการฟ้องคดีเพื่อแก้แค้นก็ตามส่วนในเรื่องของความล่าช้าของคดี แม้จะไม่ยอมให้มีการพิจารณาใหม่ คู่ความผู้ไม่สุจริตยังคงมีช่องทางอื่นในการประวิงคดีอยู่นั่นเอง

นอกจากนี้ แม้ปัญหาดังกล่าวจะยังคงมีอยู่ แต่ก็สามารถบรรเทาลงได้บ้าง โดยการจำกัดสิทธิในการขอพิจารณาใหม่หรือขอยกเว้นความผูกพันตามคำพิพากษา โดยการจำกัดระยะเวลาในการกล่าวอ้าง จำกัดโดยกำหนดจำนวนทุนทรัพย์ขั้นต่ำ จำกัดจำนวนครั้งในการขอ ประกอบกับการกำหนดให้คู่ความที่ดำเนินคดีไปในทางไม่สุจริตต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากกว่าที่เป็นอยู่ปัจจุบัน นอกเหนือไปจากความรับผิดชอบ ค่าฤชาธรรมเนียมซึ่งชดเชยให้กับคู่ความที่ต้องเสียหายอย่างไม่เพียงพอ ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว การปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวความเห็นของผู้เขียนน่าจะอำนวยความยุติธรรมได้มากขึ้น คมค้ำกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น